

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

π. Ευάγγελος Η. Μαρκαντώνης

Εκπαιδευτικός ΠΕ 01 και ΠΕ 04-02, Μ-Ed, 2^ο ΓΕΛ Αργυρούπολης
fevmark@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έννοια της Αειφορίας δεν αναφέρεται μόνον στο φυσικό περιβάλλον, αλλά διευρύνοντας την έννοια του περιβάλλοντος ως κελύφους των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, περιλαμβάνει και την ενασχόληση, τη συνειδητοποίηση και την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα της φτώχειας, της υγείας, της εξασφάλισης τροφής, της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ειρήνης. Στο παραπάνω πλαίσιο, η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως ένα σημαντικό εργαλείο με το οποίο μπορούν να τεθούν σημαντικά ερωτήματα σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα, να καλλιεργηθούν στάσεις και συμπεριφορές που θα απορρέουν από νέα συστήματα αξιών και προτύπων ζωής, έχοντας πολλαπλασιαστική δυνατότητα για τις τοπικές κοινωνίες. Η θρησκεία, η πνευματικότητα και η πίστη, επομένως και η Θρησκευτική Αγωγή, παίζουν ένα κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση προσωπικών αξιών, τρόπου ζωής και προσδοκιών για το μέλλον. Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται συγκλίσεις μεταξύ της Σχολικής Θρησκευτικής Αγωγής και της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία, αλλά και οι δυνατότητες αξιοποίησης της πρώτης από τη δεύτερη.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Θεωρία της ΠΕ και της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, Θρησκευτική Αγωγή, αξίες, ήθος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος Εκπαίδευση για την Αειφορία (Education for sustainability) ή Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (Education for the Environment and Sustainability) (E.P.A) προήλθε μετά το Διεθνές συνέδριο της UNESCO για το Περιβάλλον και την ανάπτυξη, στο Ρίο της Βραζιλίας το 1992, (κεφ. 36, Agenda 21) και αναφέρεται στον «επαναπροσανατολισμό της εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της αειφορικής ανάπτυξης». Η Εκπαίδευση για την Αειφορία ορίζεται ως εξής: «είναι μια δια βίου μαθησιακή διαδικασία που οδηγεί στη δημιουργία πληροφορημένων και ενεργών πολιτών, οι οποίοι διαθέτουν τις δεξιότητες της δημιουργικής επίλυσης προβλημάτων, διαθέτουν επιστημονική και κοινωνική παιδεία και αφοσίωση προκειμένου να εμπλακούν σε υπεύθυνες ατομικές και κοινωνικές δράσεις. Αυτές οι δράσεις θα βοηθήσουν στην εξασφάλιση ενός περιβαλλοντικά υγιούς και οικονομικά ευημερούντος μέλλοντος» (Καλαϊτζίδης 2008).

Η UNESCO, όρισε τη δεκαετία 2005-2014 ως «Δεκαετία για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (*UN Decade of Education for Sustainable Development*). Απώτερος σκοπός της προσπάθειας αυτής, είναι «να ενσωματώσει τις αρχές της αειφόρου

ανάπτυξης στη μαθησιακή διαδικασία και να ενθαρρύνει αλλαγές συμπεριφοράς προς μια πιο βιώσιμη και δίκαιη κοινωνία για όλους». Σύμφωνα επίσης με το ίδιο κείμενο η Ε.Π.Α. αφορά κυρίως σε **αξίες**, με κεντρική αξία το **σεβασμό** προς τους άλλους, τη σημερινή και τις μελλοντικές γενιές, τη διαφορετικότητα, το περιβάλλον, τους φυσικούς και βιολογικούς πόρους του πλανήτη στους οποίους βασίζουμε την επιβίωσή μας. Μαζί με τις αξίες της δικαιοσύνης, της υπευθυνότητας και του διαλόγου, η Ε.Π.Α. έχει σκοπό να μας παρακινήσει στην υιοθέτηση συμπεριφορών και πρακτικών που επιτρέπουν σε όλους να ζουν με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην στερούνται τα βασικά αγαθά.

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ Ε.Π.Α.

Βασικά χαρακτηριστικά της Ε.Π.Α. (Φλογαΐτη 2006) αποτελούν:

- Η **ολιστική** και **συστημική** προσέγγιση: που αναγνωρίζει την αλληλεξάρτηση όλων των εκπαιδευτικών διαστάσεων, υποστηρίζοντας τη μάθηση που συνδυάζει όλα τα πεδία γνώσης και εμπειρίας. Με τον τρόπο αυτό κινητοποιείται η ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου (γνωστική, συναισθηματική, ψυχοκινητική, κοινωνική και ηθική).
- Η **διεπιστημονική** και **διαθεματική** προσέγγιση: Οι πληροφορίες για τα περιβαλλοντικά ζητήματα στην Ε.Π.Α. διαπνέει όλο το αναλυτικό πρόγραμμα και δεν είναι αποτελεί ξεχωριστό αντικείμενο.
- Ο προσανατολισμός στις **αξίες**: Είναι σημαντικό οι κοινές αξίες και αρχές που θεμελιώνουν την αειφόρο ανάπτυξη να γίνονται ξεκάθαρες, ώστε να μπορούν να εξεταστούν, να συζητηθούν, να δοκιμαστούν και να εφαρμοστούν.
- Η προαγωγή της **κριτικής σκέψης**, της **αυτονομίας** και η υποστήριξη της **ενεργού συμμετοχής** και **προσωπικής ευθύνης** μέσω της εξέτασης των διλημάτων και των προκλήσεων της αειφόρου ανάπτυξης.
- Η χρήση πολλαπλών **διδασκτικών μεθόδων** και προσεγγίσεων που προωθούν την ενεργητική και βιωματική μάθηση όπως: οι ομαδικές εργασίες, η αξιοποίηση κάθε είδους τέχνης, η συζήτηση, η μελέτη πεδίου, η υλοποίηση σχεδίων εργασίας (projects) και άλλες διαφορετικές παιδαγωγικές στρατηγικές. Στην Ε.Π.Α. η μάθηση δεν βασίζεται στη μετάδοση της γνώσης, αλλά σε μια προσέγγιση όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές εργάζονται από κοινού για να την αποκτήσουν και παίζουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος των εκπαιδευτικών τους θεσμών.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η Θρησκευτική Αγωγή (Θ.Α.) είναι η μεταβίβαση θρησκευτικών αξιών και συμβόλων, που μέσα από την εμπειρία και την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, αποκτούν βιωματική μορφή. Φορείς της Θρησκευτικής Αγωγής θεωρούνται η οικογένεια, το σχολείο και η εκκλησία (Κογκούλης 2002).

Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ για το **μάθημα των Θρησκευτικών** «ο σκοπός του μαθήματος πρέπει να περνά κατ' ανάγκη μέσα από την αυθεντική ορθόδοξη παράδοση, που τη ζούμε καθημερινά μέσα στην Εκκλησία, στην τέχνη, στη λογοτεχνία, στα ήθη και στα έθιμα του λαού μας. Να αποβλέπει στην καλλιέργεια του ορθόδοξου εκκλησιαστικού χριστιανικού φρονήματος και στην πορεία της ζωής των μαθητών σύμφωνα με αυτό. Επίσης πρέπει να καθοδηγεί το μαθητή στη σωστή κοινωνικοποίησή του. Η ζωή της κοινότητας (που θα έχει ως αφετηρία την κοινότητα αγάπης των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδας), της ενορίας, με την κοινή λατρεία (ακολουθίες, βαπτίσεις, γάμοι, πανηγύρια, μνημόσυνα, κηδείες) αποτελούν τις πιο ουσιαστικές και σταθερές συντεταγμένες σωστού προσανατολισμού για την

ολοκλήρωση των ανθρώπων και εξανθρωπισμό της κοινωνίας. Η αγωγή, λοιπόν, που θα εδράζεται στις ρίζες της πνευματικής μας παράδοσης, της Ορθοδοξίας, ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καιρών και στα ιδιαίτερα προβλήματα των νέων. Αυτή θα κάνει τους νέους να παραμερίσουν τα σημερινά αδιέξοδα και να πιστέψουν ότι ο κόσμος είναι δημιουργημένος για ένα λαμπρό μέλλον, με ασφαλή οδηγό σ' αυτή την πορεία προς το μέλλον, τον Ιησού Χριστό».

Η **σύγχρονη Σχολική Θ.Α.**, αντιμετωπίζει το μαθητή ως «πρόσωπο» και δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αυτονομία του, στην άσκηση της κριτικής του ικανότητας και στην απελευθέρωσή του από ηθικισμούς, θρησκοληψίες, φανατισμούς και μισαλλοδοξίες, στη συνολική πληροφόρησή του για τις βασικότερες θρησκείες και στην ανάπτυξη αισθήματος κοινωνικής ευθύνης (Βασιλόπουλος, 1996). Το μάθημα των Θρησκευτικών (Μ.τ.Θ.) στην υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση, μεταδίδει στους μαθητές βασικά στοιχεία της Ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας, παράδοσης και ζωής, συμβάλει στην ανάπτυξη της θρησκευτικής και ηθικής τους συνείδησης και υποβοηθά μέσα από τις ανάλογες αναφορές, διερευνήσεις και διασυνδέσεις, στην υιοθέτηση αξιών που ανάλογες με αυτές που αποτελούν τη φιλοσοφία της Ε.Π.Α. Σε αυτό το πλαίσιο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις μιας ελεύθερης, πλουραλιστικής και δημοκρατικής κοινωνίας, και προάγει την ταυτότητα και τη συνείδηση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, ενταγμένης στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, έχοντας ως βασικό χαρακτηριστικό της την ελληνική και ορθόδοξη συγχρόνως, οικουμενικότητά της.

Πιο συγκεκριμένα το Μ.τ.Θ. παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη εκπαίδευση των μαθητών διότι:

1. συντείνει στην προετοιμασία των μαθητών ώστε να αντιλαμβάνονται σε βάθος και πολυδιάστατα πολλά από τα σύγχρονα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα – π.χ. πολέμους, τρομοκρατία, φαινόμενα φανατισμού και μισαλλοδοξίας – καθώς αυτά έχουν όχι μόνο θρησκευτικό ένδυμα αλλά και θρησκευτικό πυρήνα
2. συμβάλλει στο να αναπτύξουν οι νέοι δημιουργική σχέση με κάθε έκφραση του πολιτισμού, του οποίου η θεμελιώδης και ουσιαστική σχέση με τη θρησκεία είναι αδιαμφισβήτητη (π.χ. τα βιβλικά θέματα σε κάθε είδους τέχνη, η σημασία των γιορτών και των εθίμων, τα σωζόμενα μνημεία, κειμήλια κλπ.)
3. βοηθά τους νέους να προσεγγίσουν τα μεγάλα ηθικά και φιλοσοφικά ερωτήματα, καθώς αυτά συνδέονται άρρηκτα με τα θρησκευτικά
4. ενισχύει τον αναστοχασμό και εμπλουτίζει με την επεξεργασία βιβλικών και θεολογικών κριτηρίων, τον κριτικό προβληματισμό των νέων απέναντι στα μεγάλα ζητήματα / διλήμματα της ζωής – κόντρα της εύκολες βεβαιότητες της εποχής
5. επεξεργάζεται και αξιολογεί την πνευματική και υπαρξιακή διάσταση της θρησκευτικής πίστης και βοηθά τους νέους να αποκτήσουν ασφαλή κριτήρια και να θωρακιστούν, απέναντι σε παραθρησκευτικές σέκτες και «εσωτερικισμούς», που είναι δυνατόν να τους καταστήσουν φανατικούς και άλογους «οπαδούς»
6. συμβάλλει στην καλλιέργεια της αξίας της ισότητας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διαφορετικότητας, μέσα από τη διαπολιτισμική του διάσταση

ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

Σήμερα γενικά αναγνωρίζεται ότι οι ηθικές διδασκαλίες των μεγάλων παγκόσμιων θρησκειών, αποτελούν ένα βασικό πλαίσιο για την ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου, ώστε να υιοθετήσει αξίες στη ζωή του. Παρατηρώντας πέρα από τις διαφορές στην θρησκευτική τελετουργία, την πολιτιστική πρακτική ή το θεολογικό δόγμα, διαπιστώνεται ότι η αγάπη του Θεού είναι ο θεμέλιος λίθος της ηθικής διαπαιδαγώγησης και της ζωής που διαπερνά τις γραφές των περισσότερων θρησκειών (Τζαμπερή, 2008).

Πρόσφατα η UNESCO, σε αυτό το πνεύμα και αναγνωρίζοντας την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της οικονομικής ανάπτυξης κάτω από μια ευρύτερη προοπτική ηθικής, κάλεσε εκροσώπους διαφόρων θρησκειών να συνεργαστούν προκειμένου οι διδασκαλίες και οι εμπειρίες τους να αξιοποιηθούν, έτσι ώστε να συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter), (UNESCO 2012).

Ιδιαίτερα στην Ορθόδοξη παράδοση, η αγάπη για τον πλησίον και ο σεβασμός για τον κόσμο που δημιούργησε ο Θεός είναι τα βαθύτερα ηθικά μηνύματα, τα οποία όμως δεν αποτελούν «ηθικούς κανόνες», αλλά βίωμα και τρόπο ζωής. Η αγωγή του «ανθρωπίνου προσώπου» της ορθόδοξης διδασκαλίας αποτελεί βάση για το σεβασμό και την προστασία του «περιβάλλοντος στοιχείου», για την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, για την επίλυση των προβλημάτων της φτώχειας και της μονομερούς κατασπατάλησης των φυσικών πόρων, αλλά και για την επικράτηση της ειρήνης και της δημοκρατίας στον κόσμο. Τα όντα της δημιουργίας, σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση, είναι αλληλοεξαρτώμενα μεταξύ τους και με το Θεό, με τον άνθρωπο να κατέχει ένα ουσιαστικό ρόλο στην αλληλεξάρτηση αυτή, με την ιδιότητά του ως «βασιλέως» και ως «ερέως»της δημιουργίας. Η προώθηση των αξιών της ζωής είναι σημαντική. Μόνο η ορθή αγωγή του ανθρώπου που θα έχει σκοπό όχι μόνο την επιστημονική γνώση, αλλά και την ανακάλυψη και βίωση της πνευματικότητας, μπορεί να προστατεύσει τη ζωή από τους κινδύνους που την απειλούν.

Η χριστιανική εκκλησία είναι πάνω απ' όλα «κοινωνία» πίστης, ελπίδας και αγάπης. Και σπουδαιότερο από τα τρία κατά τον Απ. Παύλο θεωρείται η αγάπη (Α΄ Κορ. 13, 13). Έτσι ως κοινωνία αγάπης αγωνίστηκε από την ίδρυσή της και αγωνίζεται μέχρι σήμερα για την υπέρβαση των διαφορών μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που συγκροτούν μια κοινωνία, σπάζοντας κατά το παράδειγμα του ιδρυτού της τα διαχωριστικά φράγματα. Όπως σημειώνει ο Απόστολος Παύλος: (Εφ. 2, 14) «Ο Χριστός γκρέμισε τον τοίχο που υψωνόταν μεταξύ Ιουδαίων και Εθνικών και τους χώρισε, με αποτέλεσμα τους δύο να τους ενώσει δια του εαυτού του σε ένα νέο άνθρωπο, κι έτσι να φέρει ειρήνη μεταξύ τους». Σύμφωνα επίσης με τη διδασκαλία της εκκλησίας, ορατή και απτή απόδειξη της πίστης και της αγάπης προς το Θεό, αποτελεί η γνήσια έκφραση αγάπης προς τον πλησίον.

Έτσι λοιπόν η Θ.Α. στο σύγχρονο Ελληνικό σχολείο, σε σχέση με την Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, έχει την ευρύτερη αποστολή, όχι απλώς να προσφέρει επί μέρους θρησκευτικές γνώσεις, αλλά να δείξει πως όλη η δημιουργία και όλα τα διδασκόμενα μαθήματα που την πραγματεύονται, ενοποιούνται και ανακεφαλαιώνονται στον Λόγο Χριστό.

Επιπροσθέτως, όπως υπογραμμίζεται στο πλαίσιο για τη Θ.Α. στη Μ. Βρετανία: «Η Θρησκευτική Αγωγή εφόσον συμβάλλει στην προώθηση της πνευματικής, ηθικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των μαθητών, υποβοηθεί την εκπαίδευση για την αειφορία, έτσι ώστε οι μαθητές μέσω της μετάδοσης θρησκευτικών αληθειών και αξιών, να συνειδητοποιούν την αξία της ζωής και τη σημαντικότητα της φροντίδας για το περιβάλλον. Παράλληλα βοηθά να μελετήσουν τρόπους μέσω των οποίων τα θρησκευτικά πιστεύω και οι διδασκαλίες

επιδρούν στη συμπεριφορά των ανθρώπων έναντι του φυσικού περιβάλλοντος και των άλλων έμβιων ειδών» (Religious Education, 2004)

Η μελέτη λοιπόν των **συγκλίσεων** Θ.Α. και Ε.Π.Α. έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αναδεικνύει τον κοινό τους προσανατολισμό.

ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

1. Υποστηρίζουν μια ολιστική προσέγγιση του περιβάλλοντος αλλά και της μάθησης που συνδυάζει όλα τα πεδία γνώσης και εμπειρίας. Η Ε.Π.Α. αναφέρεται στο περιβάλλον όχι ως κάτι ξεχωριστό από τον άνθρωπο και η Θ.Α. στην ενότητα ανθρώπου – φύσης
2. Δεν υποστηρίζουν μόνο την απόκτηση γνώσεων αλλά και την καλλιέργεια του συναισθήματος και την ενδυνάμωση της βούλησης
3. Βασίζονται σε κοινές μεθοδολογικές προσεγγίσεις και παιδαγωγικές αρχές όπως η ενεργητική μάθηση, η παιδοκεντρικότητα, η βιωματική συμμετοχή και η εποπτικότητα
4. Αναζητούν την αποκάλυψη και τη βαθύτερη κατανόηση των αιτιών, άμεσων και έμμεσων, που προκαλούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Αναγνωρίζουν ότι δεν αρκεί η αποσαφήνισή τους μόνο στο επιστημονικό επίπεδο, ούτε αρκούν για τη λύση τους διορθωτικές παρεμβάσεις μόνο μέσω της τεχνολογίας. Συμφωνούν ότι τα αίτια πρέπει να αναζητηθούν στις σχέσεις ανθρώπου-φύσης και ανθρώπου-άνθρωπο (Φλογαΐτη, 1993)
5. Στοχεύουν στην υιοθέτηση στάσεων, αξιών και συμπεριφορών, σεβασμού προς τη φύση και το συνάνθρωπο. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση από την αρχή της ορίστηκε ως μια διαδικασία όχι μόνο απόκτησης γνώσεων, αλλά καλλιέργειας **ήθους** και **αξιών** με βάση τις οποίες δεν τίθεται πρώτο το ατομικό και οικονομικό συμφέρον, αλλά η φύση, τα κοινωνικά αγαθά, η ομορφιά, η αισθητική. Η Θ.Α. όσον αφορά στη σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο, το Θεό και το συνάνθρωπο στοχεύει σε ένα ήθος που χαρακτηρίζεται **ευχαριστιακό, λειτουργικό και ασκητικό**, που προκαλεί βαθιά και ριζική αλλαγή του τρόπου ζωής (**μετάνοια**), μέσα από την εκούσια παραίτηση του εγωιστικού ατομισμού και την άσκηση (Μαρκαντώνης, 2013)
6. Καλλιεργούν την έννοια της «προσωπικής ευθύνης». Η Π.Ε. επιδιώκει να μη μένει σε στείρες καταγγελίες των ενόχων, αλλά καλλιεργεί τη συναίσθηση της προσωπικής ευθύνης όλων και αναζητά νέους τρόπους συμπεριφοράς και δράσης από όλους τους πολίτες (Φλογαΐτη, 1993). Η Θ.Α. ως «αγωγή ανθρωπίνου προσώπου», δίνει επίσης έμφαση στην έννοια της προσωπικής ευθύνης τόσο στο περιεχόμενο όσο και στους στόχους της
7. Στοχεύουν στη διαμόρφωση πολιτών με ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία και διαφορετικές στάσεις και συμπεριφορές ως προς το περιβάλλον (Φλογαΐτη 1993)

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

Διάφορες διαστάσεις της Θ.Α. μπορούν να λειτουργήσουν ως θέμα, υλικό και μέσον έρευνας και υλοποίησης προγραμμάτων Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος (Αθανασάκης, 2004).

Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα είναι τα εξής:

1. Με αφορμή διάφορα γεγονότα της θρησκευτικής και λατρευτικής ζωής της κοινότητας, δίνεται η ευκαιρία για ενεργητική συμμετοχή των παιδιών σε δρώμενα, μέσα από τα οποία βιώνεται η **έμπρακτη αγάπη** και η **αλληλεγγύη προς το συνάνθρωπο αλλά και τη φύση**. Για παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την οργάνωση και συμμετοχή φιλανθρωπικών επισκέψεων σε νοσοκομεία, ορφανοτροφεία, συσσίτια απόρων, φυλακισμένους, αναμορφωτήρια, ιδρύματα ΑΜΕΑ, ψυχιατρεία, ανήμπορους ηλικιωμένους. Τέτοιες ευκαιρίες αποτελούν αφορμή για βιωματική επαφή με τα ανθρώπινα προβλήματα και δίνουν θεματικό υλικό προς επεξεργασία. Η συμμετοχή επίσης σε δράσεις ανακύκλωσης, δένδροφύτευσης και καθαρισμού ακτών.
2. Η γνωριμία με **θρησκευτικά μνημεία** και πολύτιμα **λατρευτικά αντικείμενα** του παρελθόντος ή και του παρόντος στο πλαίσιο της Θ.Α. (ιερούς ναούς, μοναστήρια, φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, χειρόγραφα, βιβλία, ιερά σκεύη, άμφια κλπ.) που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον των παιδιών, δίνει τη δυνατότητα μελέτης, συλλογής στοιχείων, επεξεργασίας, αναζήτησης ερμηνείας του συμβολισμού, αλλά και προβληματισμού στην κατεύθυνση της καλλιέργειας του σεβασμού προς τη Δημιουργία. Συμβάλλει επίσης στην αισθητική καλλιέργεια των μαθητών αφού όπως σημειώνει ο Αν. Κεσελόπουλος (1992) *«Μέσα στη βυζαντινή τέχνη παραμένουν όλα στα όρια του κατά φύση και της έλλογης χρήσεως. Γίνονται έναρθρα, γιατί εντάσσονται σε ένα ρυθμό: διατηρούν την ενότητα πνεύματος και ύλης και υπάρχουν ως αντίλαλοι της αρμονίας του κόσμου του πνεύματος μέσα στον κόσμο της ύλης ... Ο άνθρωπος στη βυζαντινή τέχνη σέβεται και σπουδάζει το λόγο του υλικού και δε βιάζει την ύλη, για να την πειθαρχήσει στη σκοπιμότητα που συνέλαβε το δικό του μυαλό. Χρησιμοποιώντας τα υλικά του κόσμου ασκείται σε αυτοπαραίτηση και απάρνηση της εγωιστικής ματαιοδοξίας, και αναδεικνύει τις δυνατότητες που έχει το ίδιο το υλικό να «λογοποιηθεί» και να συστήσει έναν τέτοιο διάλογο με τον τεχνίτη που καμιά ορθολογιστική τεχνική δεν μπορεί να επαναλάβει»*.
3. Η μελέτη των διατροφικών συνηθειών στα ορθόδοξα μοναστήρια και η γνωριμία με την άσκηση της νηστείας, που προτείνει η ορθόδοξη εκκλησία μέσα στον ετήσιο εορτολογικό κύκλο, συμβάλλει αφ' ενός μεν στην καλλιέργεια του πνεύματος της αυτοπειθαρχίας, του περιορισμού της σπατάλης και των υπερκαταναλωτικών συνηθειών και στην υιοθέτηση υγιεινής διατροφής. Αφ' ετέρου δε συνδέεται άμεσα με την ισορροπία των οικοσυστημάτων, αφού περιορίζεται η κατανάλωση στις περιόδους της νηστείας (Μεγ. Τεσσαρακοστή), που συμπίπτουν με την περίοδο αναπαραγωγής και ανάπτυξης της χλωρίδας και της πανίδας.
4. Η ορθόδοξη λατρεία που προβάλλει η Θ.Α. καλλιεργεί στους ανθρώπους ένα ήθος σύμφωνα με το οποίο, ο άνθρωπος ελεύθερα και αβίαστα σέβεται την ύλη, το ίδιο του το σώμα, τους άλλους ανθρώπους, όλα τα ζωντανά πλάσματα αλλά και τον άψυχο κόσμο γύρω του. Το ήθος αυτό στηρίζεται στην αγάπη, στην ειρήνη, στην απλότητα, στη στοργή και στη συμπάθεια (Μαντζαρίδης 1994).
5. Η γνωριμία και η κριτική επεξεργασία βιβλικών και αγιολογικών κειμένων (π.χ. η ιστορία της Δημιουργίας του κόσμου, οι παραβολές του καλού Σαμαρείτη και του άφρονος πλουσίου, παραδείγματα από τη ζωή των αγίων της εκκλησίας) στο πλαίσιο της Θ.Α., εμπλουτίζουν το συναισθηματικό κόσμο των παιδιών και των νέων με υγιή και ρεαλιστικά πρότυπα, προκειμένου να διαμορφώσουν ελεύθερα τον προσωπικό τους κώδικα αξιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Θρησκευτική Αγωγή εφόσον συμβάλλει στην προώθηση της πνευματικής, ηθικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των μαθητών, αποτελεί μια σημαντική παράμετρο στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Μέσω της καλλιέργειας αξιών και εμπειριών και της επεξεργασίας θρησκευτικών αληθειών και συμβόλων, οι μαθητές συνειδητοποιούν τη θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο, την ανάγκη να υιοθετήσουν στάσεις που προάγουν το σεβασμό στην αξία της ζωής, τη νοηματοδοτούν και κατανοούν τη σημαντικότητα της φροντίδας για το περιβάλλον. Παράλληλα τους βοηθά να μελετήσουν τρόπους μέσω των οποίων τα θρησκευτικά πιστεύω και οι διδασκαλίες επιδρούν στη συμπεριφορά των ανθρώπων έναντι του φυσικού περιβάλλοντος και των άλλων έμβιων ειδών. Η μελέτη των ομοιοτήτων και των διαφορών της Θ.Α. και της Ε.Π.Α. αποτελεί ένα ζήτημα ενδιαφέρον καθώς καλλιεργεί το διάλογο και ενισχύει την διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασάκης, Α. (2004). *Η Περιβαλλοντική Αγωγή σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης*, εκδ. Χρ. Δαρδανός, Αθήνα
- Βασιλόπουλος, Χ. (1996). *Θρησκευτική αγωγή και αυτονομία του παιδιού*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη-Αθήνα
- Καλαϊτζίδης Δ., Παπαθανασίου Δ., Καρυδά Ε., Σπύρου Ε., Κατσάφαρου Τ., Βαλάτα Χ. (2008) *Συνειδητοποίηση...Εναισθητοποίηση...Δράση για την... Αειφορία - Παιδαγωγικό Υλικό Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εναισθητοποίησης*, Εκδ. Ελληνική Εταιρία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Αθήνα
- Κεσελόπουλος, Α. (1992). *Άνθρωπος και Φυσικό Περιβάλλον*, εκδ. Δόμος, Αθήνα
- Κογκούλης, Ι. (2002). *Κατηχητική και Χριστιανική Παιδαγωγική*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Εκδ. Β', Θεσσαλονίκη
- Μαντζαρίδης Γ. (1994). *Η εμπειρική θεολογία στην οικολογία και την πολιτική*, εκδ. Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη
- Μαρκαντώνης Ε. (2013) *Η Θρησκευτική Αγωγή και η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, εκδ. Δαρδανός, Αθήνα
- Τζαμπερή, Ν. (2008). Η Ηθική Εκπαίδευση στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, μοχλός εξάλειψης της ανισότητας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, Εισήγηση στο 4^ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Ναύπλιο 12-14/12/2008
- Φλογαίτη, Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, εκδ. Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις (2^η εκδ.), Αθήνα
- Φλογαίτη Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα (2^η έκδ.), Αθήνα
- Religious Education – The non statutory national framework*, Ed. Qualification and Curriculum Authority, London 2004, p. 14-16
- UNESCO, (2006). *Framework for the UN DESD International Implementation Scheme*, (<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148650E.pdf>) (Ανασύρθηκε 5/9/2009)
- UNESCO, (2012). *Exploring Synergies between Faith Values and Education for Sustainable Development*, (<http://goo.gl/W9Q3Ow>) (Ανασύρθηκε 11/12/2014)